

Op het ogenblik dat de Arabieren, opgezweept door hun nieuwe geloof in Allah, ter verovering uitgetrokken waren, zij in feite niets meer dan nomaden, die geen cultureel verleden hadden. Op het gebied van de kunst waren zij leken; zij kwamen er voor het eerst mee in contact in de veroverde landen, waar eeuwenoude kunsttradities bestonden: Syrië, Egypte,

Arabesken en minaretten

te, Mesopotamië. De moslims negeerden of vernietigden deze kunstschatten niet, maar aanvaardden ze en pasten ze aan hun persoonlijke en sociale esthetische behoeften aan. Deze vermenging van vreemde artistieke waarden met de eigen opvattingen is een eerste belangrijk kenmerk van de mohammedaanse kunst, die zich in de loop van drie eeuwen ontwikkelde. De religieuze ondergrond van hun esthetische beleving bepaalt het tweede kenmerk van de mohammedaanse kunst: aangezien de islam met tegenzin van een eigenlijk verbod kan men niet spreken - levende wezens afbeeldt, ontbreken in deze kunst de beeldhouw- en de schilderkunst zo goed als volledig. Vermits de kaliefen en de hen omringende hoogwaardigheidsbekleders de beschermers van de kunsten waren, zorgden zij voor een rijke decoratie van hun paleizen en woonhuizen. Zo is het te verklaren, dat men in alle mohammedaanse landen muur- en lijstversieringen aantreft, waarop afbeeldingen van personen in grote verscheidenheid voorkomen.

Maar toch blijven de figuren overwegend onderdelen van een alleszins fijnzinnige decoratie. Figuren vindt men echter niet in de moskee, de artistieke schepping bij uitstek. Zo blijven schilder- en beeldhouwkunst slechts een zeer bijkomstige rol spelen. De decoratiemotieven zijn een belangrijk en karakteristiek bestanddeel van de mohammedaanse bouwkunst geworden, zodanig dat ze het gevoel voor de grotere constructievormen in hoge mate opslorpen. Vaak worden de structuurvormen door al te weelderige versieringen verdoezeld, zowel aan de buitenals aan de binnenzijde van de bouwwerken. De mohammedaan-

se kunstenaar maakt eveneens gebruik van grote decoratiemiddelen zoals deuren, nissen en bogen. Zo hebben hun specifieke hoefijzerbogen in de gehele mohammedaanse wereld, zij het in talrijke varianten, een ereplaats verworven. Zich verliezend in de ornamentiek, is deze kunst haast nooit monumentaal in haar geheel. Het gebruik van overvloedige decoratietechnieken is te wijten aan het feit, dat de islam zijn kunstvormen van andere volkeren overnam. Zo leerden zij bij de Assyriërs en de Perzen de tegel- en faïencedecoratie. Wel kenden de Arabieren een eigen pleisterversiering, waardoor zij een kale muur konden omtoveren in een fijn tapijtwerk. Met dit *stucwerk* (stuc is pleisterkalk, een mengsel van gips, kalk en water) maakten zij prachtige friezen, die bogen en arcaden omlijstten of wanden in verscheidene vakken verdeelden. Eén van de prachtigste sierfriezen is de *arabesk*, die bestaat uit dooreengevlochten meetkundige figuren en lijnen, gestileerde ranken en bladslingers, of nog uit Oud-arabische schriftmotieven, die zich in hun verschillende stijlen

De mohammedaanse kunst is uit het contact met andere culturen geboren. De religieuze ondergrond beperkte de artistieke vormgeving echter voornamelijk tot de bouw van moskeeën en paleizen. Hierbij ontwikkelde zich een intense behoefte aan decoratie en ornamentiek. Naast prachtig faïencewerk tooiden stucwerk, friezen en arabesken de hoefijzerbogen en de wanden, nog verfraaid met fijne hout-, koper- en bronsversieringen.

zeer goed voor de decoratiegedachte leenden. In Spanje (Cordoba, Granada, Sevilla), waar men zeer representatieve mohammedaanse bouwwerken aantreft, kwam nog een bijzondere vorm van ornamentiek voor: de zogenaamde *stalactietdecoratie* (van de zoldering afhangende versiering). Daarnaast valt ook het veelvuldige gebruik van geglazuurde tegels op. De moskeën in Spanje en Sicilië werden bovendien verfraaid met prachtig hout- en ivoornijwerk. In andere mohammedaanse landen had men meer zin in keramiekwerk, zowel als vloerbedekking als bij vaatversiering. Ook koper- en bronsvoorwerpen en een hoog ontwikkelde glaskunst vervulden de rijke gamma van de mohammedaanse ornamentiek.

Kunnen wij deze behoefte aan weelderige en fijn geboetseerde decoratie beschouwen als een compensatie ten opzichte van de zeer sobere meubilering en het volkomen ontbreken van andere versieringen in de moskeën? Tot welk type de moskee ook behoort, het enige meubel is de kansel of *minbar*, die voor de lezingen uit de koran wordt gebruikt. De kansel bevindt zich in een speciale nis of *mihrab* in het heiligdom of *liwan*. Dit heiligdom neemt de oostzijde van de moskee in beslag en bestaat uit verscheidene zuilengalerijen. De toegang hiertoe wordt afgesloten door een rechthoekig binnenhof. In het midden hiervan rijst de fontein voor de rituele wassingen op. In geen enkele moskee treft men stoelen of banken aan, er zijn geen beelden, geen schilderijen... Elke moskee herkent men onmiddellijk aan de karakteristieke *minaret* van waarop de moeddzin de gelovigen voor het gebed oproept. Deze minaretten zijn bovendien een onfeilbaar teken voor de artistieke richting, die de bouw van de moskee beïnvloedde. Maar hiervoor moet men natuurlijk een kunstkenner zijn...

Santa Maria la Blanca te Toledo, oorspronkelijk een synagoge en later een katholieke kerk, bewijst ten volle de sterke invloed van de moorse bouwstijl in Spanje